

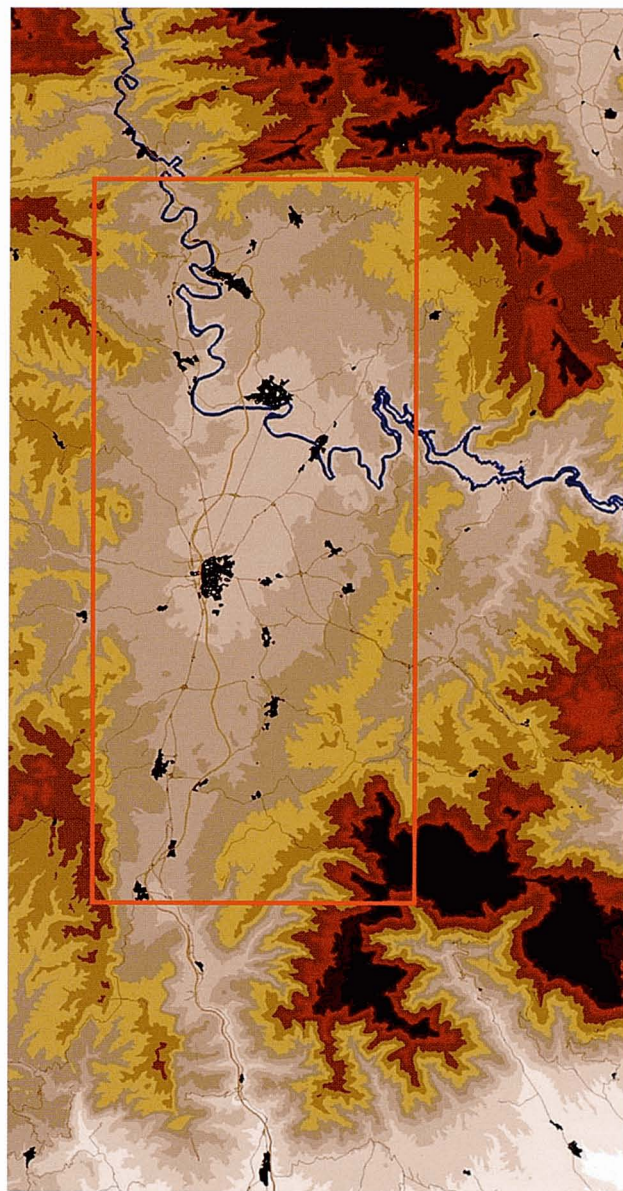
El Pla director urbanístic de la Plana de Vic

PER: XABIER EIZAGUIRRE GARAITOGOITIA

Les dinàmiques urbanes contemporànies comporten problemàtiques diverses que dins el nostre petit país poden ser afrontades de maneres diverses per l'instrument que representa el Pla director urbanístic (PDU). La dispersió, per exemple, comporta en molts casos l'aïllament físic i banal d'activitats i sectors de població, a part d'una degradació ambiental de l'entorn. Com oferir respostes a aquesta realitat és la primera pregunta que han d'afrontar els plans directores urbanístics ja des de la consideració dels seus objectius i propòsits. La necessitat de reforçar la interrelació i la convivència mitjançant el plantejament d'una compacitat urbana que posi de manifest l'articulació de respostes als problemes ambientals i que vagi en la direcció de permetre una modernització reflexiva dels assentaments humans és el primer propòsit que s'ha de tenir en compte en el dibuix de les ciutats del futur.

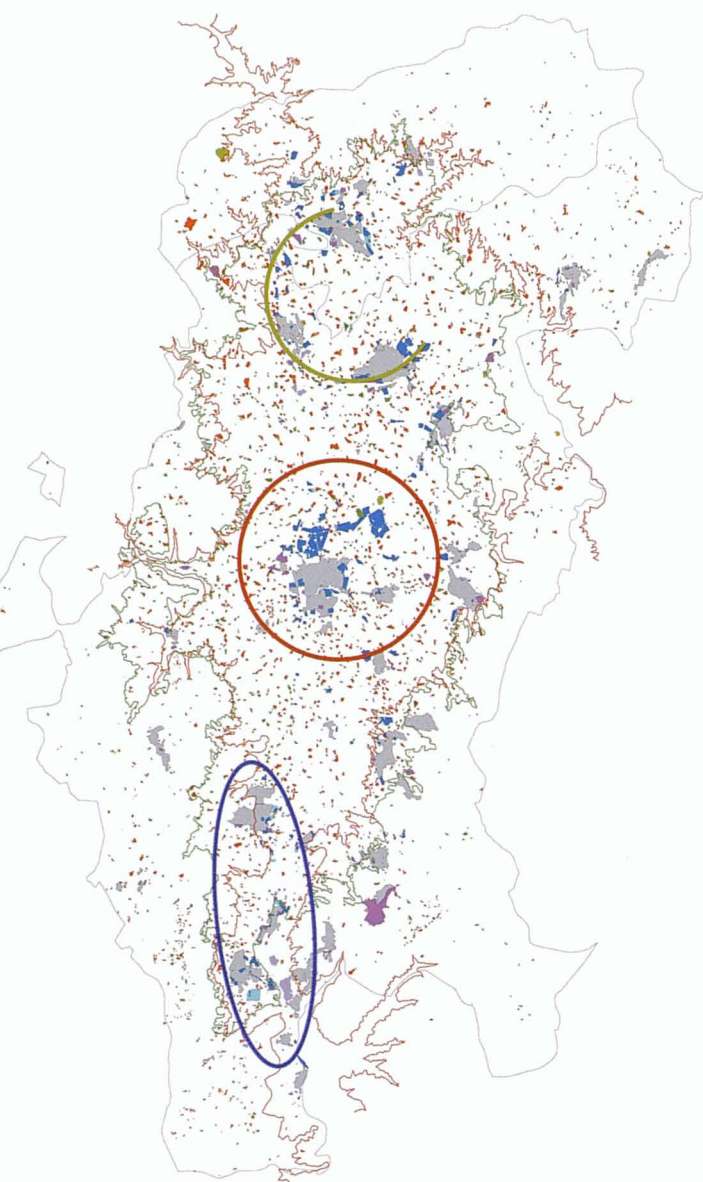
Un altre procés singular és la jerarquització funcional de l'espai generada per l'especialització econòmica i les incerteses que comporta. Afrontar la complexitat que suposa la mixicitat i la diferenciació de les noves activitats emergents planteja reptes a l'entorn de la identificació i l'autogestió del territori als quals els plans directores urbanístics han d'oferir vies de solució. Finalment, els processos de segregació que posen de manifest l'agudització de la desigualtat social plantegen la necessitat d'unes polítiques públiques compromeses amb la lluita contra la vulnerabilitat i l'exclusió social. Igualment, plantejar des de l'ordenació del territori mesures a favor de la cohesió social, l'educació ambiental o el desenvolupament de les polítiques públiques són objectius que cal afrontar en l'aplicació d'eines com el pla director urbanístic.

L'objecte a què respon l'encàrrec del PDU de la plana de Vic consta d'una gran varietat de vessants per analitzar i diagnosticar. La naturalesa de la plana de Vic com un territori amb un contingut específic i distingit es posa de manifest en el seguit de perspectives que fan referència a la singularitat dels seus trets. La idea d'un espai emblemàtic de les comarques centrals de Catalunya s'estén en molts àmbits a l'imaginari col·lectiu que identifica culturalment el territori. En aquest sentit, creiem important donar resposta als reptes de futur generats entorn de la identificació senyera de la ciutat bressol que representa la plana de Vic. La Plana és i ha estat, per les seves múltiples característiques, objecte de tractament diferenciat per molts autors al llarg dels temps. D'alguna manera, si és rellevant aquí ressaltar-ne una característica genuïna és l'interès que ha despertat entre els urbanistes la mescla urbana i rural que s'hi dona.

La plana de Vic es pot assimilar a una cubeta el·líptica amb l'eix superior lleugerament inclinat respecte de la vertical

L'holografia determinant que constitueix aquesta cubeta natural és el primer aspecte que cal tenir en compte per conceptualitzar-la. Tenint en compte els objectius d'un PDU, la necessitat de protegir la seva constitució i equilibri naturals és molt rellevant. La plana de Vic és un territori fàcilment apreciable, la seva denominació és clara. El topònim que identifica el territori parteix de la gravitació respecte a l'eix que representa l'antiga Vicus Ausoniane, o Ausa, l'actual Vic, cruïlla de rutes històriques d'una centralitat privilegiada. Així, la compactació dels seus límits per les muntanyes i els altiplans del Moianès, l'Alt Congost, el Lluçanès, les Guilleries i el Collsacabra, juntament amb la presència del Ter, que ressegueix transversalment el territori, han fet de la Plana un espai privilegiat per a l'establiment humà al llarg dels segles.

L'evolució de la masia com a patró rector del territori de la Plana ha suposat la persistència d'activitats i residència difusa

La permanència humana a la plana de Vic va lligada des d'un primer moment a la pràctica de l'agricultura i la ramaderia. Els ausetans, primers ibers pobladors de la Plana, ja es dedicaven, juntament amb el conreu de cereals, al porc. Sens dubte ambdues activitats estan arrelades no només a l'estructura socioeconòmica, sinó a l'imaginari cultural que caracteritza la Plana. Com a permanències al llarg del temps cal tenir-les en compte a l'hora de planificar, fins i tot parlant estrictament des de la vessant urbanística. L'altra permanència que s'ha donat en aquest territori de manera evident i perllongada és la colonització pairal del rural segons el patró de la masia originària de l'època medieval. Això ens condueix a parlar d'un territori amb una naturalesa dual que ha combinat el creixement de pobles i ciutats amb una de les més vigoroses reserves agràries i ramade-

res d'Europa, solidificada al llarg del temps a l'entorn d'una de les expressions més clares del pairalisme català.

METODOLOGIA

La manera de procedir per fer front a l'encàrrec del PDU s'explica mitjançant la metàfora de les plantes d'un edifici. Nivells o plantes que són les matrius que contenen els accents o èmfasis morfològics i identitaris: la natura de la Plana, les permanències històriques que dibuixa el patró masia i, per últim, la construcció més contemporània o moderna, amb les noves infraestructures, les grans mobilitats i les seves extraterritorialitats.

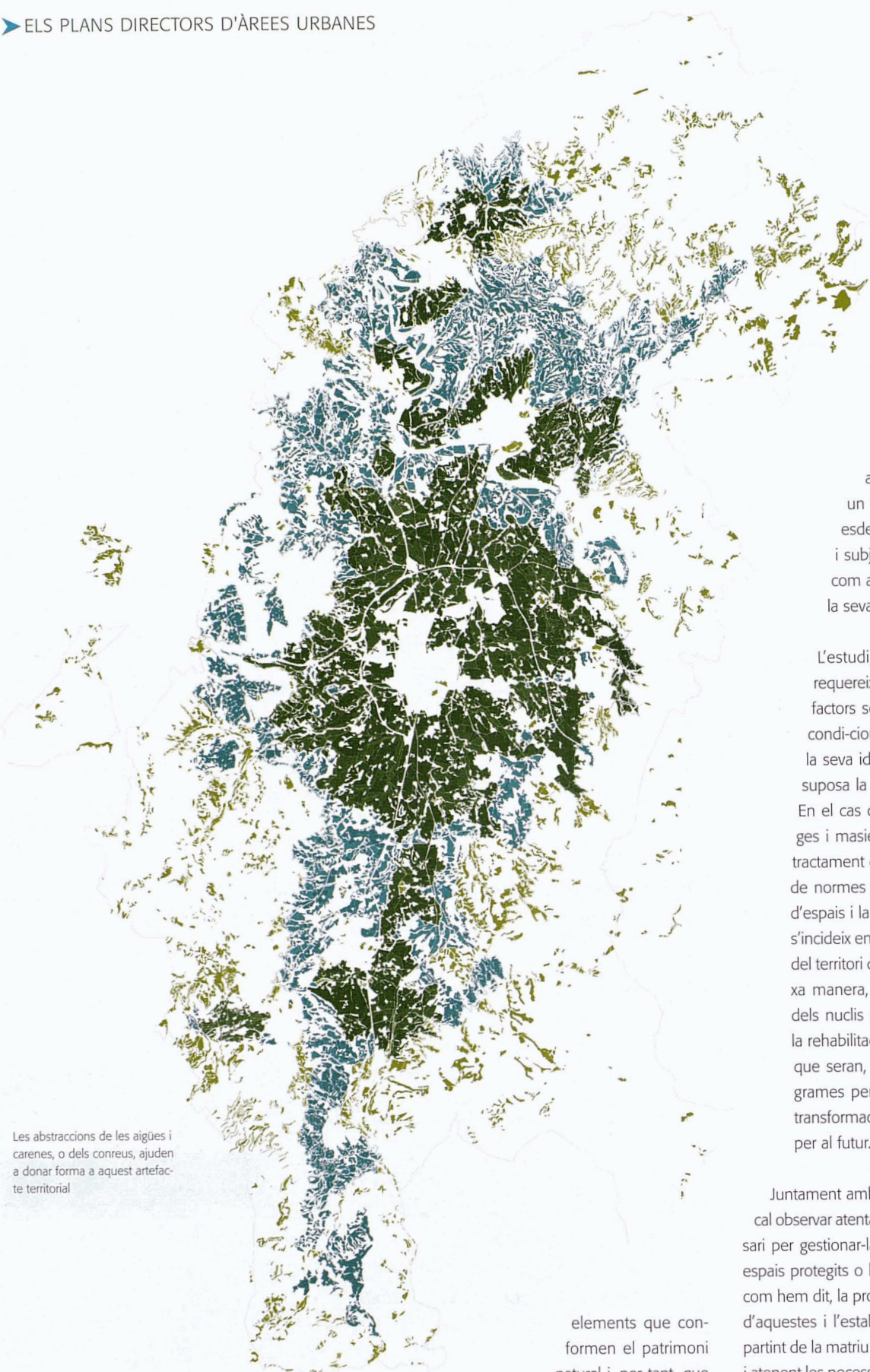
La planta baixa és la formada pel suport natural que configura el territori. Les terres, les aigües i la vegetació conformen, juntament amb les primeres antropitzacions més bàsiques en els conreus, la base del que s'ha de tenir en compte a l'hora de plantejar l'ordenació urbanística.

A continuació, a la primera planta, trobem la segona matriu, que comprèn l'observació de les persistències territorials que han conformat la identitat del paisatge sàviament al llarg del temps. Aquest pis el formarien les traces i els llocs que es mantenen al llarg de moltes generacions. La masia com a patró seria una d'aquestes manifestacions, així com els teixits de l'accessibilitat o del patronatge que podem trobar al territori en forma de camins i servituds. Els nuclis urbans són un altre tipus de persistència que s'ha de tenir en compte a l'hora d'analitzar la continuïtat en el temps de l'establiment humà organitzat.

Finalment, la planta sostre de l'edifici del planejament la conforma la modernitat en el sentit estricte de les expectatives i les previsions respecte a la mobilitat i les infraestructures que connecten el territori amb el seus entorns. Aquesta planta és la que preveu el sistema de ciutats que s'estableix a una escala territorial molt més àmplia que la que comprèn l'objecte mateix de planejament. La identitat de la ciutat comarca que cal tenir en compte.

“ UN TERRITORI AMB UNA NATURESA DUAL QUE HA COMBINAT EL CREIXEMENT DE POBLES I CIUTATS AMB UNA DE LES MÉS VIGOROSSES RESERVES AGRÀRIES I RAMADERES D'EUROPA

Cal dir que cada pis d'aquest edifici comprèn, a part d'unes determinacions sobre la seva identitat, unes directrius que es transmeten a les plantes o matrius superiors. De cada observació, se'n desprenen consideracions per a la intervenció que, superposades, representen la totalitat del PDU. Així, de l'observació de les terres, les aigües i les vegetacions, se'n despendrà tant la determinació dels sòls d'alt valor agrícola o interès natural com la caracterització dels distints

social. Finalment, l'observació de les necessitats estructurals, l'augment demogràfic previst o les necessitats d'una mobilitat plena que connecti territoris concurrents serà, en la matriu moderna, l'objecte d'estudi, tenint en compte les condicions i les problemàtiques establertes en les matrius anteriors. La lectura segregada dels diferents abstractes ens permet percebre l'objecte com un tot susceptible de reprojectar-se, alhora que esdevé una oportunitat d'obtenir un dibuix sintètic i subjectiu que aporta informació sobre la manera com actua el sistema i ens ensenya les lògiques de la seva construcció successiva.

L'estudi, per una banda, d'una matriu natural que requereix una atenció diferenciada i, per una altra, d'uns factors socioeconòmics que es revesteixen amb unes condicions i persistències determinades a la Plana, de la seva identitat social i la seva especificitat productiva, suposa la construcció d'un instrument analític complex. En el cas del territori rural, de l'estudi de camins, paratges i masies, se'n desprenen unes directrius entorn del tractament de les masies i la trama de camins que consta de normes per a una reglamentació sobre el patronatge d'espais i la responsabilització envers el patrimoni. També s'incideix en el tractament de l'accessibilitat d'aquells punts del territori que es troben més desconnectats. De la mateixa manera, mitjançant l'aprofundiment en la naturalesa dels nuclis urbans se'n despenen directrius al voltant de la rehabilitació dels nuclis històrics i les zones degradades que seran, de la mateixa manera que els anteriors, programes per desenvolupar, necessaris per fer front a les transformacions econòmiques i socials que es preveuen per al futur.

Juntament amb la determinació de la forma territorial, també cal observar atentament la construcció de tot l'instrumental necessari per gestionar-la i controlar-la. Així, amb la determinació dels espais protegits o la xarxa viària general, el PDU ha de preveure, com hem dit, la programació de les actuacions, el control financer d'aquestes i l'establiment de clàusules de revisió. En definitiva, partint de la matriu natural que constitueix la base del planejament i atenent les necessitats constructives de la societat en progrés que es manifesten en els plans territorials, el PDU ha de tenir en compte tant la constitució d'un dibuix territorial coherent amb les permanències humanes i naturals, com les mesures que en garanteixin la sostenibilitat amb vista al futur. Només així pot es donar un encaix morfològic i funcional coherent amb els nous temps.

Les previsions de futur que realitzen els demògrafs ens situen davant un escenari de fort creixement demogràfic a causa del feno-

elements que conformen el patrimoni natural i, per tant, que necessiten protecció.

De l'estudi de les persistències territorials s'extrauran

observacions sobre els camins i les masies que racionalitzen des de fa molt de temps el territori rural, però també sobre les dinàmiques socioeconòmiques del territori, les jerarquies municipals en els usos dels espais, el creixement d'activitats a les vies de comunicació o les transformacions culturals en el si de l'estructura

Les abstraccions de les aigües i carenes, o dels conreus, ajuden a donar forma a aquest artefacte territorial

Vista aèria de la Plana de Vic

men de la migració econòmica. Aquest increment del nombre de persones que formaran en un futur proper la població de la Plana suposa una part molt important del repte d'aquest PDU.

RESPECTE A LES INFRAESTRUCTURES

Contenir el consum de sòl de manera que no suposi una càrrega degradant per al territori implica la necessitat de programar un seguit d'actuacions entorn de la mobilitat, les infraestructures i l'habitatge. Cal elaborar un esquema coherent del sistema de ciutats que ocupen la Plana, per evitar-ne el creixement desmesurat de cap. Perquè això sigui possible és necessari dotar el territori d'instruments per contenir els fluxos que suposen els desplaçaments tant a petita escala com en l'àmbit interregional amb altres territoris. Això implica tant un pla de mobilitat com un projecte d'infraestructures.

Les propostes referents a les infraestructures de la Plana es resumeixen en una potenciació del model d'infraestructures en pinta i la seva transversalitat. La promoció del desdoblament de les vies del tren regional Barcelona-Puigcerdà, del tram que va des de Centelles fins a Torelló, amb l'objectiu de crear un metro regional, juntament amb la previsió de la construcció de noves estacions, és un element clau per a la millora de la xarxa de mobilitat existent. En aquesta mateixa direcció, la millora de la xarxa local de camins mitjançant la pavimentació no agressiva dels més importants i el disseny acurat dels nusos han de donar una continuïtat transversal a l'esquema d'aquestes infraestructures. Finalment, es proposa reforçar l'esquema viari mitjançant una via secundària per l'est de

la Plana que millori la comunicació i l'accessibilitat dels municipis de Torelló, Manlleu, Roda, Folgueroles i Sant Julià. Aquestes actuacions es proposa que siguin refermades per una promoció de la mobilitat col·lectiva i els transports públics a escala mancomunada entre els municipis, així com una potenciació de l'escala de la mobilitat a peu i amb bicicleta.

“ LES PREVISIONS DE FUTUR QUE REALITZEN ELS DEMÒGRAFS ENS SITUEN DAVANT UN ESCENARI DE FORT CREIXEMENT DEMOGRÀFIC A CAUSA DEL FENOMEN DE LA MIGRACIÓ

RESPECTE ALS NUCLIS URBANS I EL SEU CREIXEMENT

Tenint en compte el creixement demogràfic i urbanístic previst per als principals nuclis de població, aquest PDU proposa concentrar el creixement en àmbits diferenciats. La compacitat es proposa distribuir-la en tres sistemes de ciutats. Per una banda la ciutat del nord, on el riu sigui el denominador comú i l'element que ajudi a unir les urbanitats que formen Manlleu, les Masies de Voltregà, Sant Hipòlit de Voltregà i els Torellons; la ciutat plaça, que preveu el pes específic de Vic com a centre de mercat i intercanvi amb unes característiques de capitalitat; i la ciutat porta, que relaciona el creixement de Tona, Seva i el Brull, poblacions atractives per a la segona residència, i, per altra banda, Centelles i Balenyà. Cada

Fotografia d'un camp de conreu de l'àrea analitzada

un d'aquests sistemes urbans té unes peculiaritats que el fan identificable segons uns objectius especialitzats. En aquesta direcció el PDU proposa aprofitar les oportunitats que ofereix la identitat diferenciada dels tres territoris: el riu, la plaça i la porta.

Cal considerar, a més a més, que la Plana com a entitat geogràfica aglutina una ciutat extensiva única amb urbanitats diverses i ruralitats difuses que formen part d'un tot. Així com a la ciutat porta del sud es pensa en una ciutat amb estructura lineal que dirigeix el seu creixement a afavorir els usos tecnològics i terciaris, a la ciutat plaça, considerant l'obertura de Vic al territori, es busca la relació de Vic amb Calldetenes, Santa Eugènia de Berga i Folgueroles, tractant d'evitar tancar Vic, potenciant uns eixos que recorren la ciutat horitzontalment i promovent el creixement al llarg d'aquests. Finalment, a la ciutat del riu, que pren en consideració dins del planejament urbà el riu com a font de vida, energia i esbarjo, es proposa l'eixample de Manlleu com a trama per seguir tot aprofitant una zona topogràficament bona. A la Plana, l'ús del territori, representat per les relacions residència-treball-oci-consum, es dona de manera extensiva tenint en compte les especificitats municipals. El model de futur que el PDU proposa és un sistema de tres ciutats, entorn dels 70.000 habitants cada ciutat, relacionades amb el territori i la resta de viles més petites, preferentment residencials, a través del metro regional i d'un sistema d'accessibilitat que combini l'estructura en pista de les carreteres amb l'esquema reticular dels camins. A més a més, el PDU formularà en la seva versió definitiva de manera orientativa criteris i recomanacions per al creixement

dels municipis tenint en compte les seves oportunitats específiques com a realitats importants per garantir el progrés futur.

La resposta urbanística a l'increment demogràfic s'ha de formular des d'una sòlida gestió ecològica que tingui en compte la resolució de les dificultats generades pel treball, l'habitatge i els eixos de mobilitat entre aquests. Així, la idea de la ciutat territori que pren forma amb força a la plana de Vic s'ha de mesurar i contrastar atentament. No és possible colonitzar tota la plana. És necessari concentrar el creixement urbà als nuclis existents i evitar-ne la dispersió al rural. Reforçar l'estructura nodal del territori. Perquè

Urbanitat i ruralitat, dues lògiques per a un territori dialèctic. Dos sistemes que volen compartir la responsabilitat d'un nou futur

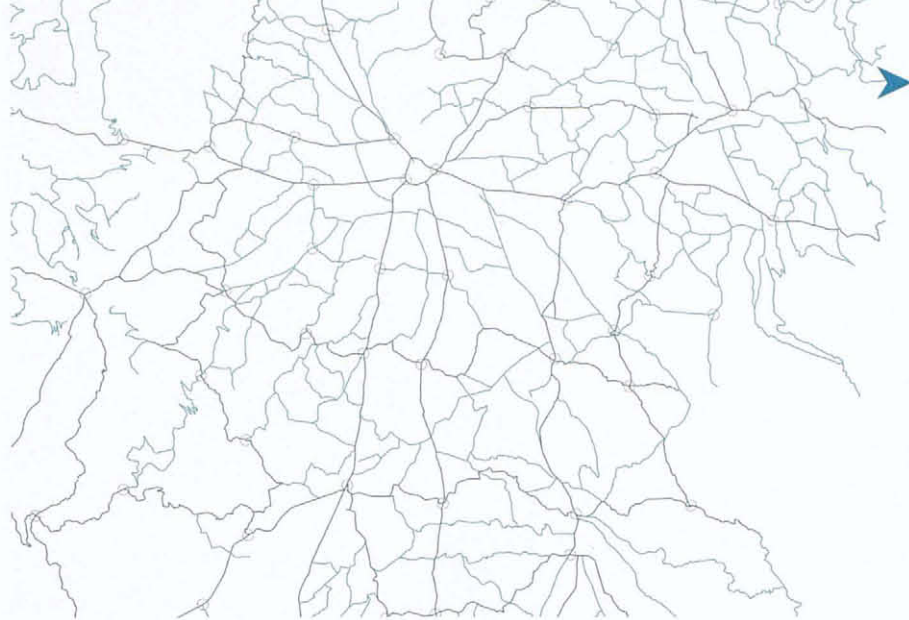
això es doni amb èxit cal evitar també l'apilament urbà. S'han de desenvolupar polítiques per millorar les condicions de vida als punts crítics on la condensació urbana és major. La creació d'una estratègia supramunicipal per a la creació d'habitatge en condicions dignes, tant espaiós com econòmic, és també la base de l'estratègia política per evitar l'amuntegament i un increment perillós del desordre associat a la falta de recursos per tractar la densitat. La normativa que implica aquest PDU de la plana de Vic és la constitució de ritmes de trànsit eficients i ecològics mitjançant el tractament, tant de la mobilitat com dels eixos i nusos viaris, de manera ordenada. Per a aquests objectius es proposa també la programació de reformes als nuclis urbans així com l'actuació sobre les seves portes urbanes.

Un veritable repte per a un PDU és poder servir per oferir vies de resposta a les problemàtiques relacionades amb el territori que van més enllà de la mateixa lògica urbanística. En aquest sentit, i en relació amb els assentaments urbans, és important que tinguem en compte polítiques de la vida quotidiana com la construcció participativa dels pressupostos municipals, el control comunitari de la gestió de residus o la sensibilització cultural entorn de la sostenibilitat, la convivència i el respecte mutu.

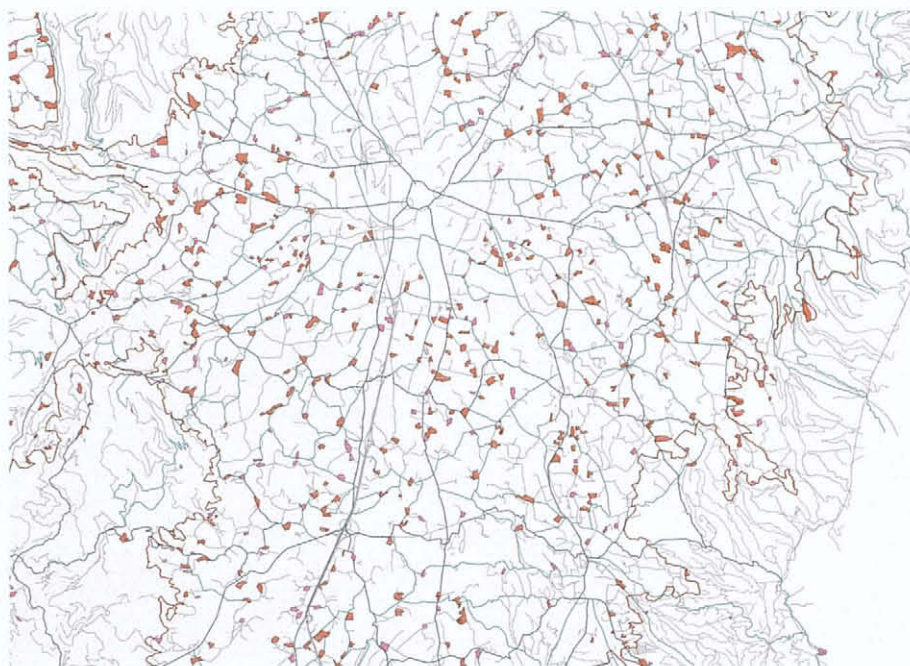
RESPECTE A LA DIFUSIÓ D'ACTIVITATS PEL TERRITORI

Tenint en compte la incidència socioeconòmica, en el cas de la plana de Vic resulta interessant dotar de sentit la pagesia i la indústria històrica i aprofitar el patró que aquestes activitats han imprès al territori per donar cabuda als nous filons d'ocupació. Refermar la pagesia com a element clau per al desenvolupament intel·ligent del territori és vital per a la conservació de la identitat agrària de la Plana. A més a més, es manifesta clarament que cal dotar el territori d'instruments que facin possible la preservació de les permanències que li ofereixen una garantia de pervivència enfront de la degradació dels patrons d'equilibri que suposa la pèrdua d'identitat natural del seu paisatge. Per això és important regular l'ús que se'n fa i les activitats que s'hi ubiquen. Cal dibuixar l'esquema per a la distribució geogràfica dels usos i les activitats a què s'ha de destinar cada espai, les limitacions d'àrees amb un interès natural, paisatgístic o monumental i l'establiment d'accions necessàries per garantir el desenvolupament sostenible de la zona. La proposta que planteja aquest PDU és considerar el sòl no urbanitzable de la plana de Vic com a sòl de protecció territorial, atès el risc ecològic que corre, el seu alt valor agrícola i l'interès paisatgístic que desperta. Per a aquest objectiu es considera interessant potenciar la firma d'un "pacte pel territori" que prevegi la creació d'una agència territorial de protecció i promoció de la Plana. En aquesta empresa, l'aliança entre administracions i entitats lligades al territori pot ser beneficiosa per a la creació d'un bon acord de custòdia que s'ocupi expressament del territori de la plana de Vic.

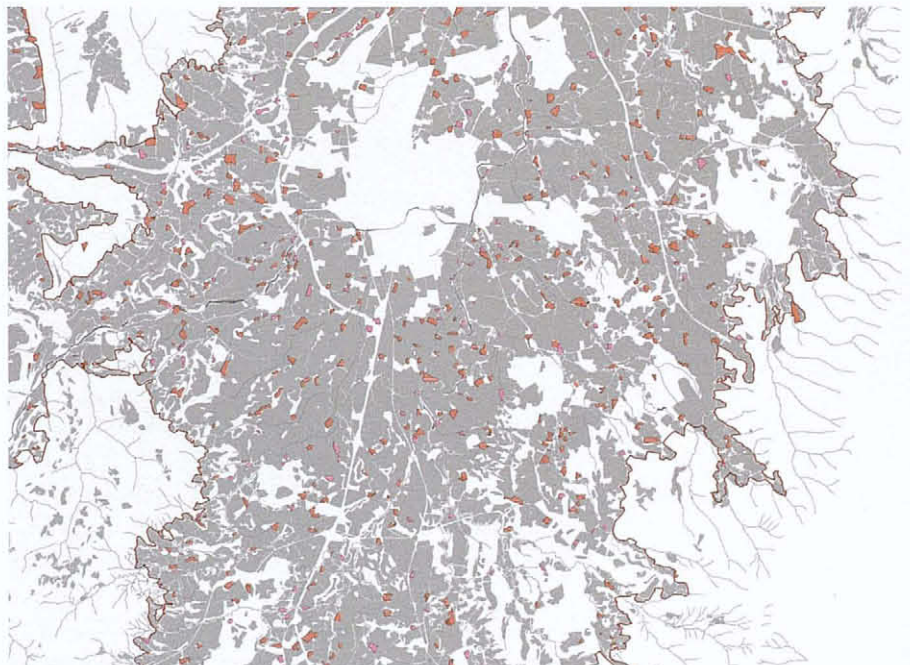
Enfront de la possibilitat d'una pauperització de les condicions de vida pròpia del creixement sense planificació, l'elaboració del PDU de la plana de Vic proposa la delimitació rigorosa d'un model físic ter-

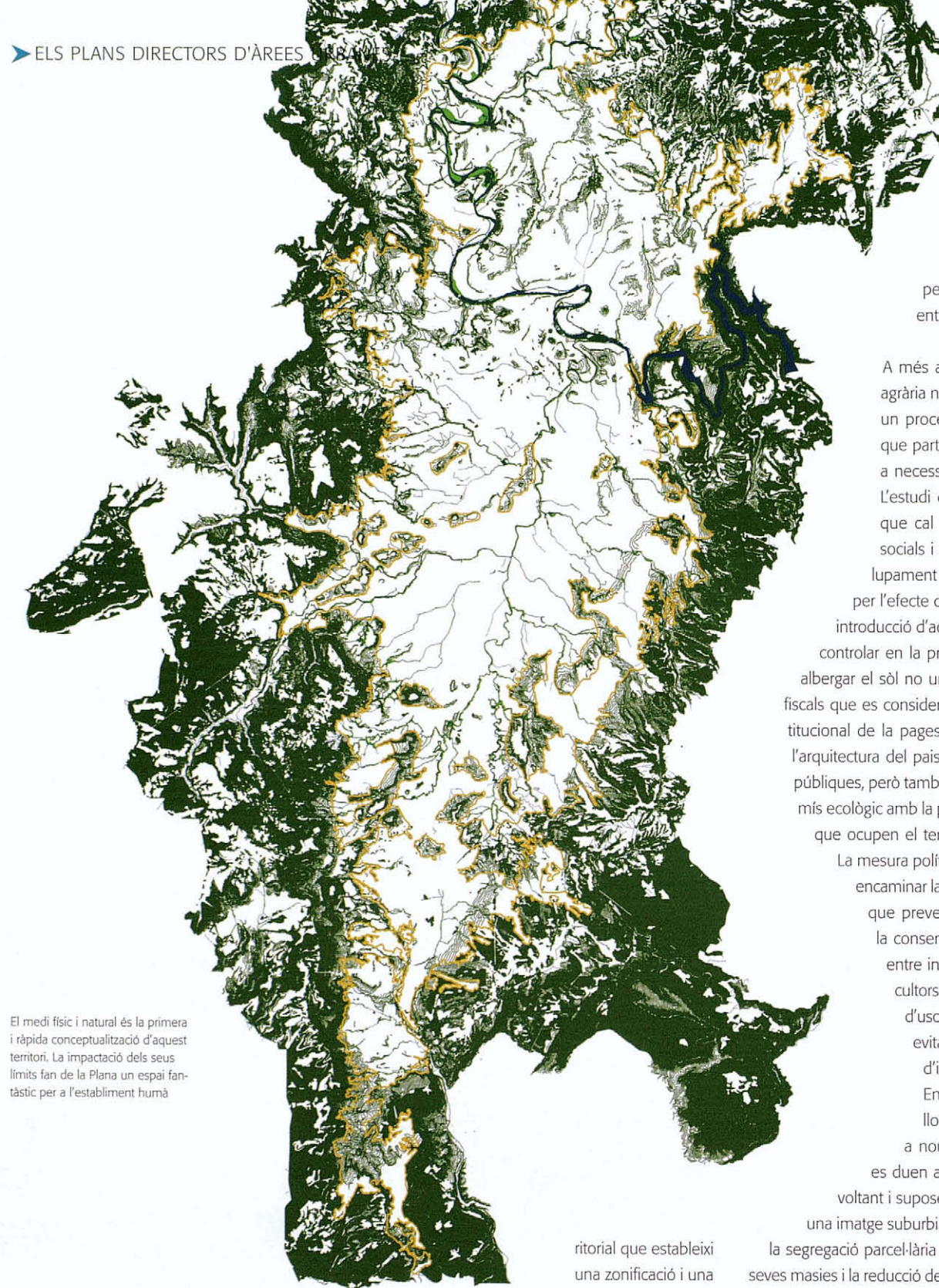
El teixit d'accessibilitat tova es fa imprescindible per la porositat que dona a la multitud de llocs edificats. Els nusos són com les places de comunicació i relació

Nusos, fils i llocs. Són la catifa ancestral heretada que pot tenir nous valors per a les funcions modernes. Com si es tractés d'una ciutat jardí extensa

La ciutat agrària és el conjunt de terres, conreus, masies i contrades

El medi físic i natural és la primera i ràpida conceptualització d'aquest territori. La impactació dels seus límits fan de la Plana un espai fantàstic per a l'establiment humà

ritorial que estableixi una zonificació i una assignació d'usos i intensitats coherent amb la necessitat de

garantir per al futur la vitalitat de l'espai. L'ecologia del territori a què es fa referència, per exemple, mitjançant la protecció del sòl d'alt valor agrícola, pretén la creació de connexions naturals a mode de corredors i passeres que garanteixin una pervivència vigorosa de l'ecosistema rural. La protecció del sòl agrícola, com a mesura activa a favor de la projecció sostenible del territori, ha d'anar relacionada amb la potenciació de la pràctica agrària ecològica mitjançant les actuacions polítiques i econòmiques corresponents. També cal potenciar l'evolució dels llocs que han resistit els canvis dels sistemes econòmics i han esdevingut paratges d'estada, de producció o de trànsit mitjançant l'establiment d'una bona interrelació que

permeti l'influx i l'enriquiment constant entre tots els assentaments del territori.

A més a més, tant l'espai rural com l'activitat agrària necessiten per al seu desenvolupament un procés de participació social i econòmica que parteixi del reconeixement d'aquests com a necessaris per a la pervivència social global. L'estudi de les persistències territorials mostra que cal tenir en compte les característiques socials i econòmiques del model de desenvolupament que tenim entre mans. La preocupació per l'efecte d'encariment del sòl que pot produir la introducció d'activitats urbanes al territori rural s'ha de controlar en la previsió de les noves activitats que pot albergar el sòl no urbanitzable mitjançant els instruments fiscals que es considerin convenients. El reconeixement institucional de la pagesia com a autèntic grup promotor de l'arquitectura del paisatge s'ha de donar mitjançant ajudes públiques, però també hi ha d'haver algun tipus de compromís ecològic amb la pagesia per part dels propietaris privats que ocupen el territori sense participar-ne en la gestió.

La mesura política que proposem en aquest sentit és encaminar la legislació existent cap a una normativa que prevegi la coresponsabilització respecte a la conservació de les zones d'alt valor agrícola entre institucions públiques, propietaris i agricultors. Establir un control directe de la difusió d'usos productius fora dels nuclis urbans per evitar que s'agregui la situació de pèrdua d'identitat rural del sòl no urbanitzable.

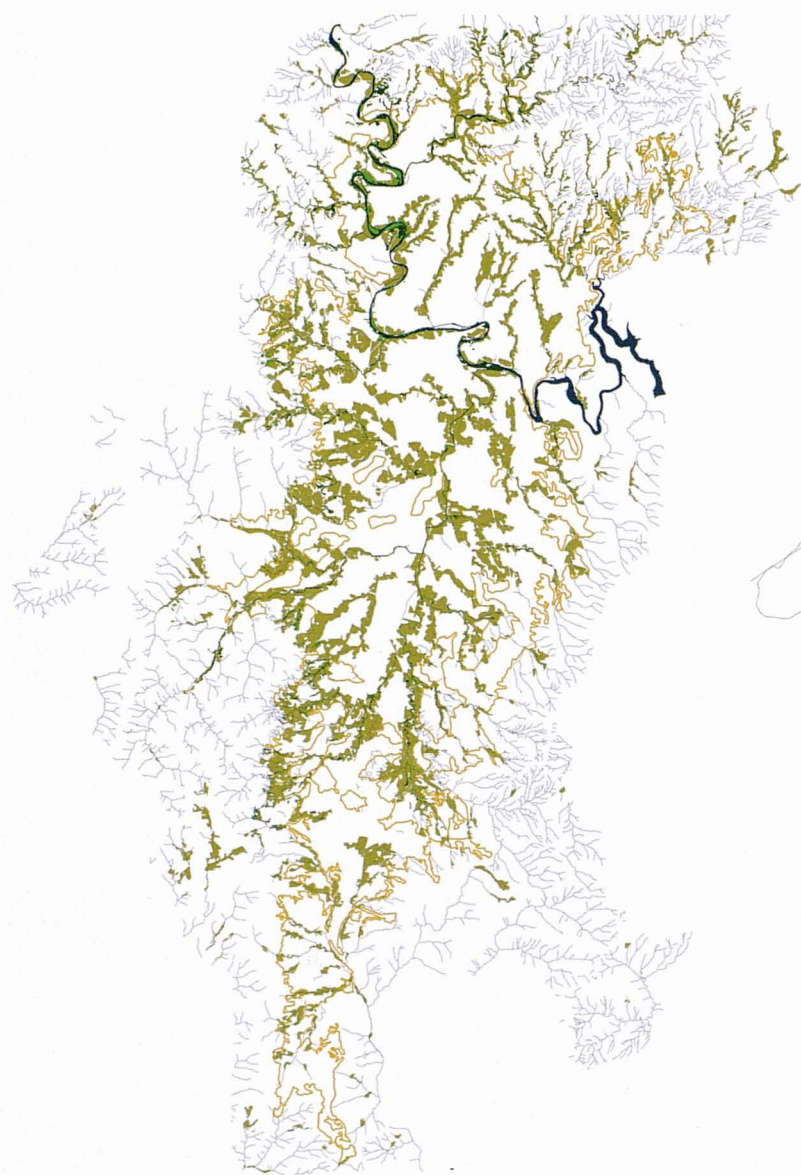
En aquest sentit, és urgent distingir quins llocs poden créixer i oferir un espai per a nous assentaments i quins creixements

es duen a terme sense tenir en compte el seu voltant i suposen un greuge a l'entorn que consolida una imatge suburbial. La tendència que resulta evident és

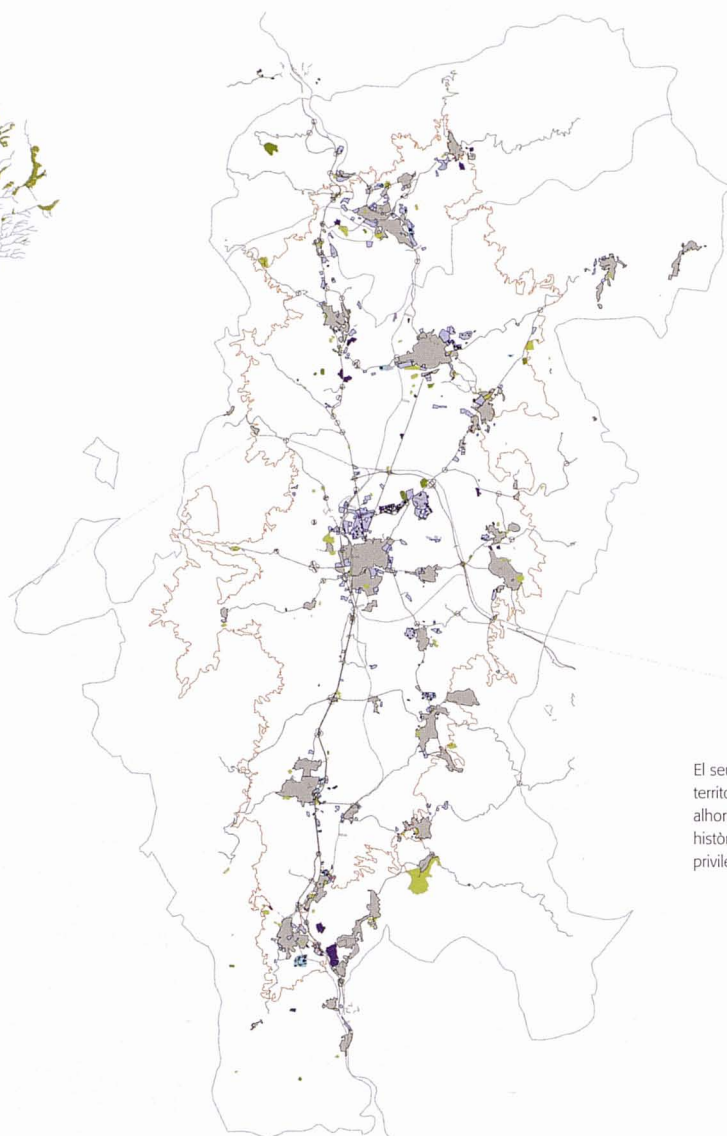
la segregació parcel·lària dels camps de conreu respecte a les seves masies i la reducció del nombre d'agricultors que cuiden dels camps. El que no es redueix és la presència de propietaris al rural, ja hi facin estada o no, o la proliferació d'altres tipus d'activitats productives que necessiten ser controlades i regulades. En definitiva, el PDU proposa tenir en compte que la responsabilitat sobre l'estat de conservació del territori s'ha d'estendre a tots els actors socials que en fan ús. Aquesta observació s'ha de fer extensiva també a l'estat dels camins i els paratges referencials que poblen el territori.

RESPECTE ALS FACTORS NATURALS DE LA PLANA

En els treballs de conceptualització del PDU de la plana de Vic, la descripció sobre la identitat biofísica parteix de la presentació del marc geogràfic que representa la cubeta de la Plana, el seu fons i les seves vessants. Les consideracions dels planells geomorfològics seguides per les indicacions de la realitat hidrogràfica i bioclimàtica,

Corredors i connectors naturals que no solament organitzen i oxigenen la Plana, sinó que també la compartimenten en espais d'identitat

El seu topònim identifica aquest territori que gravita sobre l'eix alhora que és una cruïlla de rutes històriques amb una centralitat privilegiada

exemplificats pel fenomen de la boira, representen la identificació més bàsica del territori. Aquests són elements per tenir en compte, en tant que factors naturals, a l'hora d'eixamplar els elements físics construïts. Promoure la definició dels espais de riquesa natural, tant vegetal com animal, com també protegir la vegetació de ribera del fons de la Plana i les plantes arbustives pròximes als corrents d'aigües superficials són accions que el PDU vol posar en relleu dinamitzant les actuacions corresponents al seu avenç. En aquest sentit, l'interès d'una planificació sostenible resideix en la creació d'una xarxa de connectivitat, atenent la conductivitat dels corredors i la seva relació amb les infraestructures, i considerant la funcionalitat ecològica dels conreus, mitjançant la millora de les proteccions urbanístiques ja existents i la promoció de les produccions agrícoles de qualitat. De la mateixa manera com es planteja amb els sòls d'alt valor agrícola, és important protegir els sòls forestals de possibles escomeses constructives; potenciar la reforestació, el fre de l'erosió i la valoració patrimonial dels turons testimonis.

“ LA RESPONSABILITAT SOBRE L'ESTAT DE CONSERVACIÓ DEL TERRITORI S'HA D'ESTENDRE A TOTS ELS ACTORS SOCIALS QUE EN FAN ÚS

Les directius mediambientals per a la millora del paisatge han de programar tant les actuacions prioritàries a les zones de risc ecològic com als espais on la petjada humana és més intensa. Preveure el control de la contaminació i la protecció dels entorns naturals davant els processos d'urbanització són accions que cal desenvolupar en molts àmbits. Per exemple, promoure la sensibilització ecològica, a partir tant dels pressupostos públics com dels privats, és una acció important per aconseguir un model de societat sostenible. En definitiva, es tracta de determinacions que afecten la vida quotidiana de tota la població i per tant han d'anar relacionades amb un model de desenvolupament seriós que tingui clares unes premisses econòmiques, socials i físiques vigoroses. Perquè això sigui possible és necessari el compromís de tothom.